304

فاتح كريموف.

مختصر جغرافيا

توزه‌تلوب بشنچی مرتبه باصلدی.

«كريموف، حسينوف» وشركاسی نڭ مطبعه‌سی
اورنبورغ — ١٩١٢.

ناشری حسین حسینوف .

بسم الله الرحمن الرحيم

جغرافيا

جغرافيا، يرنڭ احوالن بلدره طورغان بر علمدر.

يرنڭ شكلى

ير قاربوز كبك توگەرەك. اوستينڭ دورتدن بر الوشى قورى. اوچ الوشى صو. ير شارى اوزينڭ كوچەرى اوستنده هم قوياش تيرەسنده أيلەنب طورا. كوچەرى اوستنده ٢٤ ساعتده بر مرتبه أيلەنووندن كون بلن تون؛ قوياش تيرەسنده ٣٦٥ كون ٦ ساعتده بر مرتبه أيلەنووندن يل حاصل بولا.

قطعه لر

ير - ياوروپا، آزيا، آفريقا، آمريقا، آوستراليا اسملريله بشگه بولينه. بو بولوكلرگه «قطعه» ديلر. بر قطعه ياكه آنڭ بعض اورنلرى كاغد اوستنه توشوريلوب كورساتيله. شول كاغدلر «خريطه» ديب آتالا.

جهت لر

یر یوزنده‌گی مملکتلر واورنلرنی کورسه‌تر ایچون دورت جهت بار. بونلر: شرق، غرب، شمال، جنوب، در. شرق قویاش چققان یاق، غرب قویاش باتقان یاق. قویاش چققان یاقغه قاراب طورو-چینك اوڭ یاغی جنوب، صول یاغی شمال، در. بو دورت جهت‌گه «اصل جهتلر»، آنلرنڭ آره‌سنده‌غیلرغه «فرع جهتلر» دیلر. خریطه-نڭ یوغاری یاغی شمال، توبان یاغی جنوب، اوڭ یاغی شرق، صول یاغی غرب بولا.

جغرافیانڭ فائده‌سی

جغرافیا یر یوزنده‌گی طاولر، صولر، اورمانلر، انسان وحیوانلر-نڭ، حکومت ومملکتلرنڭ احوالن بلدرنکانلکدن جغرافیا اوقوغان کشی اوزی یوروب کورگان شیکالی شونلرنڭ هر قایوسندن خبردار بولا. کشیگه اوزینڭ یورطن وکورشیلرینڭ کملر ایکانن بلو نیچك کیره‌ك ایسه اوستنده یاشادیغی یرنڭ احوالن بلوده شولایوق کیره‌ك هم فائده‌لیدر.

قوری نڭ قسملری

قوری، یرنڭ شکلنه قاراب تورلی اسملر ایله آتالا. هر یاغی صو ایله چولغانغان یرگه «آطه» دیلر. بر یاغی قوری‌غه طوتاشقان، باشقه یاقلری صو ایله أیله‌نگان یرگه «یارم آطه» دیلر. یارم آطه‌نڭ

قوری‌غه طوتاشقان طاریری «برزخ» دیب آتالا. قوری نڭ صوغه طابا اوز ایوب چققان یرینه «بورون» دیلر.

قوری نڭ طاوسز، اورمانسز تیگز یرلری «اووا» (بولون)؛ صوسز، آغاچسز قوملق یرلری «چول» (استیپ) دیب آتالا.

یرنڭ قاباروب طورغان بییك اورنلرینه «طاو»، طاولرنڭ اوستنده‌گی تیگز یرلرگه «یایلا» دیلر. قایسی بر طاولرنڭ توبه‌سنن‌گی تیشکلردن بعض وقتلرده اوت، توتون وصییق نرسه‌لر چقا. موندیلرغه «یانار طاو» (ۋولقان) دیلر. طاولر آره‌سنده‌غی طار یوللرنی «دربند» دیب آتیلر. قوری نڭ صو بوینه باروب طوقتاغان اورنلرینه «ساحل» دیلر.

صولرنڭ احوالی

یرنڭ دورتدن اوچ الوشینی قاپلاغان صولرنڭ زورلرینه «دیگز» دیلر. بتون قوری یرنی أیله‌ندروب آلغان زور صولر «طش دیڭز»، قوریلرنڭ آره‌سینه کرگانلری «اچ دیڭز» دیب آتالا.

طش دیڭزلر: بحر منجمد شمالی، بحر منجمد جنوبی، بحر محیط کبیر، بحر محیط هندی، بحر محیط آطلاسی اسملریله بیش‌گه بولینه.

کچکنه‌رەك صولر شکللرینه قاراب تورلی اسملر ایله آتالا: صونڭ قوری‌غه صوزیلوب کرگان یرینه «کورفز»؛ یرنڭ اوستنده جییلوب طورغان زورراق صولرغه «کول»؛ دیڭزلرگه‌یاکه کوللرگه آغوب توشه طورغان صولرغه «یلغه» (نهر)؛ یلغه‌لرنڭ چققان‌یرینه «منبع»؛ دیڭزگه یاکه کول‌گه باروب قوشلغان یرینه «منصب» دیلر. منبع‌دن منصب‌غه طابا قارالغانده اوڭ یاق یلغه‌نڭ اوڭ طرفی، صول یاق صول طرفی

بولادر . قوری یرنی آیروب ایکی صونی برگه طوتاشدرغان طار صولر «**بوغاز**» دیب آتالا . اگر موندی طار یرلر کشیلر طرفندن مخصوص قازیلوب یاصالغان بولسه آنی «**قانال**» دیلر .

زور پراخودلر طوقتالوب دیگز طولقونلرندن صاقلانا طورغان کورفزلرگه «**لیمان**» (پورت) دیلر . یلغه‌لرنڭ طاو باشلرندن توبان طابا شاولاب آغوب توشکان اورنلری «**اوچان صو**» یاکه «**شلاله**» دیب آتالادر .

یاوروپا قطعه‌سی

بونڭ چیکلری و احوال عمومیه‌سی - یاوروپانڭ شمالنده بحر منجمد شمالی ؛ غربنده بحر محیط آطلاسی ؛ جنوبنده آق دیگز ، قارا دیگز ، قافقاز طاولری ؛ شرقنده اورال طاولری ، اورال یلغه‌سی ، قاسپی دیگز یدر .

یاوروپا باشقه قطعه‌لرغه قاراغانده ایڭ کچکنه‌سی بولسه‌ده صو وهواسینڭ یاخشیلغی ، طوفراغینڭ برکتلی‌لگی ، خلقی‌نڭ معارف ومدنیتی جهتنچه بارسندنده آلده‌در .

بو قطعه‌ده بغدای ، آرپه ، آرش کبك اورلقلر ؛ آلما ، آرمود ، یوزم ، لیمون ، افلیسون کبك یمشلر و بیك کوب تورلی اولنلر وآغاچلر اوسه . یر آستندن آلتون ، کموش ، باقر ، یرکومری ، تیمر ، قالای کبك معدنلر چغا . یاوروپاده هر تورلی زاود و فابریقلر بیك کوب اولوب ، بونلرده اشله‌نگان ماللر بتون دنیاغه طارالادر .

یاوروپاده ٤٠٠ میلیون قدر خلق بار . بونلرنڭ ایڭ کوبسی خرستیان مذهبنده . مسلمانلر ٢٥ میلیون قدر . یاوروپا خلقی غایت طریش و معلوماتلی در . توسلری آق ، چهره‌لری گوزه‌ل ، قیافتلری کیلشلیدر .

٥

یاوروپا قطعه سنده‌غی حکومتلر

بونده باشلیچه اون طوقز حکومت بار. بونلرنڭ دورتسی یاوروپانڭ شمالنده اولوب بونلردر: ۱) روسیه؛ ۲) اسویچ، نورویج؛ ۳) انگلتره؛ ٤) دانیا.

آلتیسی اورطه سنده اولوب بونلردر: ۱) فرانسیه؛ ۲) بیلگیه؛ ۳) هوللاندیا؛ ٤) گیرمانیا؛ ٥) آوستریا، ۋینگریا؛ ٦) اسویچره.

طوقزی جنوبنده اولوب بونلردر: ۱) پورتوغالیا؛ ۲) اسپانیا؛ ۳) ایتالیا؛ ٤) یونانستان؛ ٥) ترکیه؛ ٦) بلغاریا؛ ۷) صربیه؛ ۸) قاره طاغ؛ ۹) رومانیا.

شمالده‌غی مملکتلردن

روسیه ایمپراطورلغی

وطنمز بولغان روسیه، یرینڭ زورلغی جهتندن یر یوزنده بولغان مملکتلرنڭ برنچیسیدر. یاوروپانڭ یارطیسی، آزیانڭ اوچدن برسی روسیه تصرفنده اولوب، بو بتون یر یوزینڭ آلتی دن بر الوشی قدر بولا یازا.

روسیه نڭ یاوروپا قطعه‌سنده بولغان یرینه «یاوروپای روسی»، آزیاده بولغان یرینه «ازیای روسی» دیله‌در. روسیه نڭ چیکلری: شمالده بحر منجمد شمالی؛ شرقده بحر محیط کبیر، جنوبده قطای، افغانستان، ایران، آناطولی، قاره دیگز؛ غربده آوستریا، پروسیه، بالطیق دیگزی، اسویچ، نورویچ در. روسیه نڭ غربدن

شرق گه طابا اوزونلغی ۱۲ مك چاقروم ، شمالدن جنوبگه ٤ مك ۲۰۰ چاقرومدر .

روسیه نك شمال یاقلرنده هوا صالقون ، قش اوزون ، جای قصقه بولا . اورته یرلرینك هواسی معتدل ، طوفراغی برکتلی ، اوز خلقینه یتارلك وحتی چیت گه ده چغاررلق هر تورلی محصولات یتشه . باشلیچه لری : بغدای ، آرپا ، آرش کبی نرسه‌لردر . جنوب طرفلرنك هوا جلی ، قش قصقه ، جای اوزون بولا . بو طرفلرنده هر تورلی میوه ویمشلر کوب یتشه . روسیه خلقی ایگونچیلك ، سوداگرلك ، مال آصراوچیلق شیکللی نرسه‌لر ایله معیشت ایته‌لر . بالقچی‌لق ، آوچیلق ، باغچه‌چیلق ، معدنچیلك کسبلریده بایتاق ترقی ایتکان .

روسیه‌نك خلقی ۱۵۰ میلیون قدر اولوب ، روس ، تورك - تاتار ، پولاك ، فین ، یهود ، ارمنی ، بلغار ، لاطیش ، غروزین کبی تورلی ملت وقوملردن عبارتدر . بونلرنك ایك کوبی روسلر وآندن قالا تورك - تاتارلردر .

اداره جهتنچه روسیه گوبرنالر واوبلاستلرغه بولنگان . گوبرنالر اویازدلرگه ، اویازدلر ۋولصتلرغه بولینه . گوبرنالر گوبرناطورلر طرفندن ، اویازدلر ایسپراونیکلر طرفندن اداره ایتله . فینلاندیا داخلی اداره جهتنچه مستقل اولوب ، اوزینه مخصوص « سه‌یم » (ملت مجلسی) بار .

روسیه‌نك اداره‌سی ۱۹۰۵ نچی یلدن بیرلی « مشروطه » اولوب ، مملکتنك نظاملری « خلق وکالتی » عنوانلی ملت مجلسی طرفندن توزولمکده‌در .

بتون مملکتنك مرکز اداره‌سی وپایتخت « پتربورغ » شهرنك‌در . پادشاهمز ایمپراطور اعظم حضرتلری اوشبو شهرده طورا . پتربورغده تورلی ملت گه منسوب بر میلیوندن آرتق خلق بار . ملت مجلسی هم اوشبو شهرده جیولادر .

پتربورغ بیك گوزەل بر شهر اولوب ، بونده زینتلی سرای‌لر ، زور کتبخانه و عبادتخانه‌لر ، مکتبلر ، دار الفنونلر ، سودا و تجارت اداره خانه‌لری ، تورلی زاود وفابریقلر بار .

پتربورغدن قالا روسیه‌نڭ ایڭ زور وایڭ معمور شهری ایسکی پایتخت بولغان « موسقوا » (مسکاو) بلده‌سیدر . وارشاو ، کییف ، آدیسه ، خارکوف ، آستراخان ، نیژنی - نوڤوغورود ، قازان ، سامارا ، تفلیس ، اورنبورغ روسیه نڭ بیك مشهور شهرلرندندر .

اسویچ ، نورویچ قراللقاری

یاوروپانڭ شمالنده « اسقاندیناویا » یارم آطه‌سنده اوشبو اسمده ایکی حکومت بار . الوك بو اسویچ ، نورویچ مملکتلری بر قراللغه تابع بولسه‌لرده صوڭ یللرده بر برسندن بتونلای آیریلوب مستقل بولدیلر . حاضرنده قراللری وملت مجلسلری آیرومدر . هر ایکیسنڭ اداره‌لری مشروطه . بو ایکی مملکتده سیکز میلیون خلق بار . مذهبلری پروتستان اولوب ، نسل یاغندن جرمان قومنه منسوبدرلر . اسویچ نڭ پایتختی «استوقهولم» ؛ نورویچ نڭ «خریستیانیا» شهرلری . غوتبورغ مالمو ، اوپسالا بلده‌لری مشهور شهرلرندندر . بو مملکتلرده ابتدائی اوقو بیك ترقی ایتکان .

انگلتره قراللغی

بو مملکت یاوروپانڭ غرب شمالنده ، برنیچه آطه‌لر اوستندەدر . خلقی قرق ایکی میلیون . اداره‌سی مشروطه . رسمی مذهبلری پرو-

تستانلق‌نڭ برقسمی بولغان « آنگلیقان » مذهبی . پایتختی «تامیس» یلغه‌سی بوینده بش میلیوندن آرتق خلقی بولغان «لوندون» شهری. لیۋه‌رپول ، به‌رمینغام ، غلاسقو ، دوبلین ، پورتسموت مشهور شهرلرندندر . انگلتره‌نڭ یاوروپادن باشقه قطعه‌لرده‌ده بیك کوب یری وخلقی بار. بو مملکتده علم ، هنر وصنعت غایت آلغه کیتکان. شونڭ ایچون بیك بای. صوغش وسودا کیمه‌لرینڭ کوبلگی یاغندن انگلتره بتون دنیاده برنچی دولت. انگلتره‌گه « بیوك بریتانیا و ایرلاندیا » دیب‌ده یوروته‌لر .

دانیا (دانیمارقه) قراللغی

شمال وبالطیق دیڭزلری آره‌سنده بولغان بومملکتنڭ پایتختی « قوپنهاغ » شهری . خلقی ایکی میلیون یارم قدر . رسمی مذهب پروتستانلق اولوب ، اداره‌سی مشروطه ، مشهور شهرلری غارهوس، ۋیبورغ ، آلبورغ بلده‌لریدر.

یاوروپانڭ اورطه مملکتلری

فرانسیه جمهوریتی

بونڭ خلقی قرق میلیون قدر . مرکز اداره‌سی گوزه‌للگی ومعمورلگی ایله بتون دنیاده مشهور بولغان «پاریژ» شهری. اداره‌سی جمهوریت. خلقی قاتولیك مذهبنده . تللری بتون دنیاده معتبر بولغان فرانسوزچه. فرانسوزلر علم ومعرفتده بیك آلغه کیتکانلر. هنر وصنعتده بیك ترقی ایتوب بایوغانلر. فرانسیه‌نڭ مشهور شهرلری: لیون، بوردو، مارسیلیا، هاور، شربورغ ، نیس بلده‌لریدر .

بیلگیه قراللغی

بونڭ خلقی یدی میلیون . مرکز ادارەسی « بروکسل » شهری. مذهبلری پروتستان . تللری فرانسوزچه . مشهور شهرلری آنڤەرس ، غاند ، لیەژ ، نامور . ادارەلری مشروطه . بو مملکت دە هنر وصنعت بیك ترقی ایتوب ، خلقی بیك بایوغان .

هوللاندیا قراللغی

بوگا «فلمنك» دە دیلر. خلقی بیش میلیون یارم قدر. مذهبلری پروتستان. ادارەسی مشروطه . مرکز ادارەسی «رەین» یلغەسی بوینك «لاهی» (یاکه « غاغا ») شهری . اوزلرینه مخصوص تللری بولسەدە بو مملکتدە نیمس وفرانسوز تللری بیك طارالغان . معارف ، هنر وصنعت بونده بیك ترقی ایتکان . خلقی بیك بای . مشهور شهرلری آمستردام ، روتردام، اوترەخت بلدەلریدر . هوللاندیانڭ یاوروپا طشندە کوب یری و۲۵میلیونلاب خلقی بار .بونلرنڭ کوبسی مسلماندر .

گیرمانیا ایمپراطورلغی

بوگا «آلمانیا» دیب دە یوروتەلر. خلقی ایللی آلتی میلیون قدر . بو، ۲۸ لب واق حکومتلرنڭ برلەشووندن حاصل بولغان . خلقی قاتولیك وپروتستان مذهبلرندە. تللری نیمسچه. ادارەلری مشروطه.

برنچی پایتخت ومرکز اداره‌لری « برلین » شهری . فرانقفورت ، مونخین ، استوتغارد ، دارمشتاد ، هامبورغ ، دانزیغ ، لایپسیغ بلده‌لری گیرمانیانڭ مشهور شهرلرندندر .

نیمسلر هنر وصنعتده بیك ترقی ایتکانلر . گیرمانیا عسکرلك جهتنچه یاوروپانڭ ایڭ کوچلی ونفوذلی دولتلرندندر .

آوستریا - ۋینگریا

بو ایکی مملکت داخلی اداره جهتنچه اوز باشلرینه مستقل اولوب ، ملت مجلسلری ونظاملری آیروم بولسه‌ده هر ایکیسی بر حکمدارغه تابع‌در . آوستریا ایمپراطوری وینگریانڭ قرالی صانالا . آوستریالیلر جرمان قومنه منسوب اولوب تللری نیمسچه . وینگرلر تورك قومنه منسوب اولوب تللری اوزلرینه مخصوص مجارچه در . آوستریا - وینگریا نڭ خلقی قرق میلیون قدر . بونده نیمسلر ایله ۋینگرلردن باشقه کوب مقدارده اسلاولر ، رومینلر ، چهلرده بار . خلقی مسلمانلر ایله پراوصلاونیلردن عبارت بولغان ، ترکیه‌نڭ « بوسنه هرسك » ولایتی‌ده صوڭ یللرده آوستریا - وینگریا تصرفنه کیچدی . بونڭ اسلام و پراوصلاونی مذهبنده بر میلیون یارم قدر خلق بار .

آوستریا - وینگریانڭ اداره‌لری مشروطه‌در . خلقی‌نڭ کوبسی قاتولیك مذهبنده . پروتستانلر ، پراوصلاونیلر ، یهودلرده آز توگل آوستریانڭ پایتختی « ۋیانه » ؛ ۋینگریانقی « بودا - پشت » شهرلری . پراغ ، قراقوف ، تریسته ، غراج مشهور بلده‌لرندندر .

اسویچره جمهوریتی

بونكٔ خلقی اوچ میلیون یارم قدر. اداره‌سی جمهوریت . مرکز اداره‌سی « به‌رن » شهری . خلقی پروتستان مذهبنده . بو مملکتده معتبر بولغان تللر فرانسوزچه ، نیمسچه ، ایتالیانچه . اسویچره‌ده علم ومعرفت بیك ترقی ایتکان . بو، یاوروپانكٔ ایكٔ حریتلی مملکتلرندن بریدر. بو مملکتده بیك بییك طاولر، ماطور کوللر، گوزه‌ل منظره‌لر کوب بولغانغه کوره دنیانكٔ هر طرفندن بیك کوب سیاحلر کیلوب کوب آقچه‌لر قالدرالر. دین ومذهب طوغروسنده مونده بیك ایرکنچی‌لك . خلقی‌نكٔ کوبره‌گی پروتستان ، بر آزیده قاتولیك مذهبنده‌لر. بال ، جنوه ، زوریخ ، فریبورغ مشهور شهرلرندندر.

یاوروپانكٔ جنوبنده‌گی مملکتلر

پورتگیز جمهوریتی

بوکٔا « پورتوغالیا » ده دیلر . یاوروپانكٔ غرب جنوبنده‌در. خلقی بش میلیون قدر. مذهبلری قاتولیك . اداره‌سی جمهوریت . مرکز اداره‌سی « لیزبون » (لیسابون) بلده‌سی . پراغا، پورتو ، فارو مشهور شهرلرندندر.

اسپانیا قراللغی

اسپانیانكٔ خلقی اون یدی میلیون . مذهبلری قاتولیك . تللری اسپانیولچه. اداره‌لری مشروطه. پایتختی « مادرید » شهری . بارسلون،

مذهبلری پراوصلاونی . اداره‌سی مشروطه . پایتختی « چتینه » شهری. مشهور بلده‌لری دیگز بوینده‌غی « باری » «اولکون» شهرلریدر. بو مملکت نک خلقی فقیر هم معارفدن محرومدر .

بلغاریا قراللغی

خلقی اوچ میلیون یارم قدر . مذهبلری پراوصلاونی . بونده طوقز یوز مڭ قدر تورك بار . بونلر اسلام مذهبنده . بلغاریانڭ اداره‌سی مشروطه. پایتختی «صوفیه» شهری. فیلیپوپول، ڤارنا، بورغاز، روسچق بلده لری مشهور شهرلرندندر .

احوال طبیعیه

یاوروپا قطعه سنده‌غی مشهور دیگزلر بونلردر:

بحر منجمد شمالی ـ یاوروپانڭ شمالنده .
بحر ابیض ـ بحر منجمد شمالی دن حاصل بولغان .
بحر محیط آطلاسی ـ یاوروپانڭ غرب طرفنده .
بحر شمال ـ بحر محیط غربیدن پیدا بولغان .
بالطیق دیگزی ـ بحر شمالدن حاصل بولغان .
آق دیگز ـ یاوروپانڭ جنوبنده .
قاره دیگز ـ آق دیگزدن پیدا بولغان .
آزاق دیگزی ـ قاره دیگزدن حاصل بولغان .
قاسپی دیگزی ـ قافقاز طاولرینڭ شرقنده اوزینه آیرم بر دیگزدر .

یاوروپاده‌غی مشهور بوغازلر

سوند ـ دانیا ایله اسویچ ونورویچ آره‌سنده.
پادوقالا ـ فرانسیه ایله انگلتره آره‌سنده.
سپته ـ اسپانیا ایله آفریقا آره‌سنده.
بونیفاسیو ـ قورسیقا وساردینیا اطه‌لری آره‌سنده.
مسینا ـ سجیلیا آطه سیله ایتالیا آره‌سنده.
داردانیل ـ مرمره دیگزی ایله آطه‌لر دیگزی آره‌سنده.
بوسه‌ور ـ قاره دیگز ایله مرمره دیگزلری آره‌سنده.

یاوروپاده‌غی مشهور کورفزلر

ریغا، بوتنی، فینلاندیا کورفزلری بحر بالطیق دن حاصل بولغانلر.

غاسقونیا بحر محیط آطلاسیدن، سلانیك، وندیك کورفزلری آق دیگزدن حاصل بولغانلر.

یاوروپاده‌غی مشهور آطه‌لر

ایسلاندیا ـ بحر محیط آطلاسیده، دانیاغه تابع. بریتانیا، ایرلاندیا، شوتلاندیا بحر محیط آطلاسیده انگلتره‌گه تابع.
مینورقا، مایورقا، آق دیگزده، اسپانیا اداره‌سنده. قورسیقا، آق دیگزده، فرانسیه‌گه تابع.

ساردینیا، سجیلیا، آق دیڭزده، ایتالیا اداره‌سنده. مالطه، قبریس، آق دیڭزده، انسگلتره‌گه تابع. کرید، آق دیڭزده تورکیه‌گه تابع، داخلی اداره‌سی مستقل بر آطه‌در.

یاوروپاده‌غی مشهور طاولر

اورال، یاوروپا ایله آزیا آره‌سنده. قافقاز، قاره دیڭز ایله قاسپی دیڭزی آره‌سنده. بالقان، تورکیه و بلغاریادن اوتوب قاره دیڭزگه کیلوب تره‌له. قارپات، رومانیا ایله آوستریا آره‌سنده. آلپ، فرانسیه ایله ایتالیا آره‌سنده. آپه‌نین، ایتالیاده. ایبه‌ری، اسپانیاده. اسقاندیناویا اسویچ ونورویچده. پیره‌نه، اسپانیا ایله فرانسیه آره‌سنده.

یاوروپاده‌غی مشهور یانار طاولر

ۋه‌زو، ایتالیاده. أتنا، سجیلیاده. هقلا، ایسلاندیا آطه‌سنده.

یاوروپاده‌غی مشهور کوللر

سایما، لادوغا، اونه‌غا، روسیه‌ده.
ۋه‌نه‌ر، ۋه‌ته‌ر، مولار، اسویچده.
جنوه، قونستانس، نوفشاتل، زوریخ کوللری اسویچره‌ده.

یاوروپاده‌غی مشهور یلغه‌لر

طونه (دونای) گیرمانیادن ، دنه‌ستر قارپات طاولرندن چغوب قاره دیگزگه آغالر .
دنه‌پر ، دون ، نیڨا ، اورال ، ڨولغا ، قاما یلغه‌لری روسیه‌ده.
پو ، آلپ طاولرندن چغوب وندیك کورفزینه آغا .
پروت ، قارپات طاولرندن چغوب « دونای » غه قاتناشا .
تیبه ر ، روما یانندن اوته .
رون ، اسویچره‌دن چغوب آق دیگزگه توگیله .
وادی الکبیر ، وادی الغنه ، تاغو ، دورو یلغه لری اسپانیادن چغوب بحر محیط آطلاسی غه آغالر .
سه ن ، پاریژدن اوتوب مانش دیگزینه توگیله .
تامیس ، لوندون دن اوتوب بحر شمالغه قاتناشا .
ره‌ن ، ڨه‌زه‌ر ، الب ، یلغه‌لری بحر شمالغه آغالر .
اودر ، ویسلا ، بالطیق دیگزینه آغالر .

یاوروپا خلقی

یاوروپا قطعه سنده یاشاوچی خلق باشلیچه دورت نسلگه بولینه لر . بونلر : لاتین ، جرمان ، اسلاو ، موغول فرقه‌لریدر .

لاتین فرقه‌سی – فرانسوزلر ، ایتالیانلر ، اسپانیوللر ، پورتکیزلر ، رومینلر ، بیلگیه و اسویچره‌نك بر ر قسملری اولوب کوبسی قاتولیك مذهبنده‌درلر .

جرمان فرقه‌سی - گیرمانیالیلر، آوستریالیلر، اسویچ و نوروِیچلیلر، دانیالیلر، ساقسون قومنه منسوب انگلیزلر، بیلگیه‌واسویچره‌نڭ برەر قسملری اولوب، کوبسی پروتستان (لوتیران) مذهبنده‌درلر.

اسلاو فرقه‌سی - روسلر، صربلر، قاره طاغلیلر، پولاکلر، بلغارلر اولوب، کوبسی پراوصلاونی مذهبده‌درلر.

موغول فرقه‌سی - تورکلر، فینلر، ڤینگرلر، قالمقلر، ڤولغا واورال بویی تاتار وباشقردلری اولوب کوبسی اسلام مذهبنده‌درلر.

آزیا قطعه‌سی

حدودی: شمال طرفی بحر منجمد شمالی، شرق طرفی بحر محیط کبیر، جنوب طرفی بحر محیط هندی، غرب طرفی بحر احمر، سویش قانالی، آق دیگز، قاره دیگز، اورال طاولری واورال یلغه‌سیدر.

آزیا قطعه‌سی یاوروپادن دورت مرتبه یارم زوردر. خلقی سیکز یوز قرق میلیون قدر. بونڭ یوز ایللی میلیون قدریسی مسلمان، قالغانلری باشقه مذهبلرده‌در.

آزیا قطعه‌سنده هر تورلی آشلق ویمشلر یتشه. قرنفل، دارچین، بوروچ کبی ایسلی اولنلر اوسه. طوفراغندن آلتون، کموش، باقر، تیمر کبی معدنلر چقا. یاقوت، اینجو، آلماس کبی قیمتلی طاشلر طابولا.

آزیاده باشلیچه مملکت بار:

١) آزیای روسی

آزیای روسی «سیبر»، «ترکستان»، «قافقاز» اسملریله اوچ قطعه‌دن عبارتدر.

۱) سیبر قطعه‌سینڭ شمال طرفی بحر منجمد شمالی ، جنوب طرفی قطای و ترکستان ، غرب طرفی اورال طاوی و اورال یلغه‌سی ، شرق طرفی بحر محیط کبیر و « بهرنك » بوغازی‌در. سیبرقطعه‌سی بیك زور بولسه‌ده خلقی یدی سیکز میلیوندن آری یوق . طومسق ، طوبولسق ، اومسق ، ایرقوتسق ، یاقوتسق ، سیمی پالاتینسق ، ۋلادی واستوق مشهور شهرلرندندر.

۲) ترکستان قطعه‌سی (یاکه اورته‌آزیا) نڭ حدودی شمالده سیبریا، شرقده قطای، جنوبده افغانستان و ایران، غربده قاسپی دیڭزیدر. ترکستانده اون میلیوندن آرتوغراق خلق بار. ایڭ کوبسی مسلمانلر. صڭره روسلر و بر آز یهودیلر بار. مشهور شهرلری تاشکند، سمرقند، خوقند، آلماتا (ۋیرنی) ، اندیجان بلده‌لریدر.

ترکستانده روسیه حمایه‌سنده ایکی خانلق بار. برسی « بخارا » اولوب پایتختی‌ده شول اسمده‌گی شهردر. خلقی ایکی میلیون یارم قدر.

ایکنچیسی « خیوه » . بونڭده پایتختی شول اسمده‌گی بر شهردر. خلقی یارطی میلیون چماسنده. بارسیده مسلمانلر.

۳) قافقاز قطعه‌سی. بونده آلتی میلیوندن آرتوغراق خلق بار. کوبسی مسلمانلر. صڭره روسلر، ارمنیلر، غروزینلر و باشقه قوملردر. قافقاز نڭ هواسی جلی و بیك گوزه‌لدر. طوفراغی بیك برکتلی. بونده جلی مملکتلرگه مخصوص تورلی نرسه‌لر اوسه. مشهور بلده‌لری: تفلیس، باکو، پوتی، باطوم شهرلریدر.

۲) افغانستان خانلغی

حدودی: شمالده ترکستان ایله بخارا. شرقده هندستان. جنوبده بلوجستان. غربده ایران. پایتختی «کابل» شهری. خلقی آلتی میلیون قدر. مذهبلری اسلام. اداره‌سی مستقله. جلال آباد، هرات، قندهار مشهور شهرلرندندر.

۳) بلوجستان خانلغی

حدودی: شمالده افغانستان، شرقده هندستان، غربده ایران، جنوبده «عمان» دیگزی. خلقی بر میلیون قدر. خلقی بارسیده اسلام. مرکز اداره‌سی «کلات» شهری. بو مملکت انگلتره حمایه‌سنده‌در.

٤) ایران مملکتی

بوڭا روسچه «پیرسیه» دیلر. حدودی شمالده قافقازیا وقاسپی دیگزی، شرقده افغانستان وبلوجستان، جنوبده عمان دیگزی وبصره کورفزی. خلقی اون میلیون قدر. مذهبلری اسلام. اداره‌سی مشروطه. پایتختی «طهران» شهری. تبریز، همدان، اصفهان، شیراز، اورمیه، مشهد مشهور بلده‌لرندندر.

۵) آزیای عثمانی

بو مملکت آناطولی، سوریه، عربستان اسملریله اوچ قطعه‌دن عبارتدر.

۱) آناطولی (یا که کچکنه آزیا) نڭ شمال طرفی قاره دیگز. جنوب طرفی عربستان، غرب طرفی آق دیگز، شرق طرفی ایران وقافقازیادر. خلقی اون بیش میلیون قدر. اون میلیون مقداری مسلمان، قالغانلری باشقه مذهبلرده. مشهور شهرلری: بروسه، ازمیر، طربزون، وان، ارضروم، بغداد، بصره بلده‌لریدر. بونده خلقنڭ ایڭ کوبی تورکلر، صڭره ارمنی، کورد، روم کبی باشقه قوملردر.

۲) سوریه. بحر احمر ساحلنده، آناطولی ایله عربستان آره‌سنده‌غی بر قطعه اولوب، خلقی ایکی میلیون یارم قدر. کوبسی اسلام مذهبنده‌گی عربلردر. بونلردن قالا خرستیان عربلر، دورزی، مارونی کبی باشقه قوملردر. مشهور شهرلری شام، بیروت، قدس، یافه، لاذقیه، صیدا، عکا بلده‌لریدر.

۳) عربستان قطعه‌سی. بونڭ حدودی: غربده بحر احمر، شرقده بصره کورفزی، جنوبده بحر محیط هندی، شمالده سوریه و آناطولی‌در. عربستاننڭ مرکز اداره‌سی «مکه» شهری. مدینه، جده، ینبوع، طائف، صنعا مشهور شهرلرندندر. خلقی تقریبا اون میلیون قدر اولوب بارسیده اسلام مذهبنده‌گی عربلردر.

عربستان یارم آطه‌سینڭ اورته‌سنده بدوی حالده یاشاوچی قبیله‌لرده کوبدر. جنوب غربی اوچنده‌غی «عدن» مملکتی انگلتره‌گه تابع؛ جنوب شرقی اوچنده‌غی «مسقط» اماملغی انگلتره حمایه‌سنده‌در.

۶) هندستان

حدودی: شمالده هیمالایا طاولری، شرقده بنغاله کورفزی و هندچینی، جنوبده بحر محیط هندی، غربده عمان دیگزی، بلوجستان و افغانستان‌در. بونده مجموعی ۲۹۰ میلیون قدر خلق بار. بونڭ ۷۵ میلیونی اسلام مذهبنده. قالغانلری بوددا، برهمن کبی تورلی مجوسی مذهبلرده‌در. هندستان انگلتره اداره‌سنده. بونده ایڭ طارالغان تللر فارسیچه، اوردوچه وانگلیزچه‌در. مرکز اداره‌سی «قالکوته» شهری. بومبای، مادراس، الله‌آباد، حیدرآباد، لاهور، پیشاور، مرشدآباد و «سیلان» آطه‌سنده‌غی قولومبو شهرلری مشهور بلده‌لرندندر.

۷) هند چینی

هندستان وبنغاله کورفزلرینك شرق طرفنده بولغان « هندچینی » قطعه‌سنده «آننام» ، « سیام » ، « بیرمان » اسملی اوچ حکومت بار. برنچیسی‌نك پایتختی « هوئه » شهری . ایکنچیسینك « بانقوق » و اوچنچیسینك « ماندالا » شهرلریدر.

بونلردن باشقه بونده : فرانسیه‌گه تابع « قوشین شین » قطعه‌سی بار. مرکز اداره‌سی « سایعون » شهری . انگلتره‌گه تابع « هندچینی بریتانی » قطعه‌سی بار. مرکز اداره‌سی « په‌غو » شهری. «مالاقا» یارم آطه‌سینك اوچنده « جوهور » اسملی کچکنه بر اسلام حکومتی‌ده بار. بوهندچینی قطعه‌سنده‌غی خلقلرنك مجموعی ۵۰ میلیون قدر اولوب ، ایك کوبی بوددا و بره‌همن مذهبلرنده‌گی مجوسیلر، صکره اسلاملر وبرآزده خرستیانلردر.

۸) قطای ایمپراطورلغی

قطای (یاکه«چین») نك حدودی : شمالده سیبریا ، غربده روس ترکستانی ، جنوبده هندستان وهندچینی ، شرق ده بحر محیط کبیر. خلقی دورت یوز میلیون قدر. مذهبلری مجوسی . اداره‌سی مستقله . بونده ۲۵ میلیون قدر مسلمان‌ده بار. قطای‌نك پایتختی « پکین » شهری. نانکین ، خانکاو، قانطون ، شانخای، موقده‌ن، اورغا، تیبت مشهور بلده‌لرندندر.

۹) یاپونیا ایمپراطورلغی

یاپونیا آزیانك شرقنده ، بحر محیط کبیرده بر طاقم آطه‌لردن عبارتدر. پایتختی « توکیو » شهری. خلقی قرق بیش میلیون قدر. مشهور شهرلری کیوتو ، میاقو ، اوزاقا ، ناغازاکی ، یوقوهاما بلن‌لریدر. یاپونیانك اداره‌سی مشروطه. خلقی نك کوبسی « بوددا » مذهبن‌در. یاپون خلقی بیك طریش ومعلوماتلی اولوب ، شرقنك ایك آلده‌غی ملتلرندندر

احوال طبیعیه

آزیا قطعه‌سنده‌غی مشهور دیگزلر:

بحر منجمد شمالی ، آزیانك شمال طرفنده . بحر محیط کبیر ، آزیانك شرق طرفنده . بحرمحیط هندی ، آزیانك جنوب طرفنده . شاب دیگزی ، بحر محیط هندی‌دن پیدا بولغان . چین ، یاپون ، اوخوتسق ، بهرنك ، دیگزلری بحرمحیط کبیردن پیدا بولغانلر.

آزیاده‌غی مشهور بوغازلر:

باب المندب ، عربستان ایله آفریقا آره‌سنده . هرمز ، ایران ایله عربستان آره‌سنده . مالاقا ، صوما طرا آطه‌سیله مالاقا یارم آطه‌سی آره‌سنده. « قوره‌یا » ، چین ایله یاپونیاآره‌سنده . بهرنك ، آزیا ایله‌آمریقا آره‌سنده . سویش قانالی ، آق دیگز ایله شاب دیگزی آره‌سنده .

آزیا قطعه‌سنده‌غی مشهور کورفزلر:

اوبی ، سیبرده، بحر منجمد شمالی‌دن حاصل بولغان. عمان ، بنگاله ، بحر محیط هندی‌دن حاصل بولغانلر. طونکین ، سیام ، چین دیگزندن حاصل بولغانلر.

آزیاده‌غی مشهور آطه‌لر:

لیاقوف، بحر منجمد شمالی‌ده ، روسیه‌گه تابع . ساخالین، بحر محیط کبیرده ، یارطیسی روسیه‌گه ، یارطیسی یاپونیاغه تابع . قوریل آطه‌لری، برآزی یاپونیاغه ، برآزی چین‌گه تابع .

یه‌زو، نیپون ، سیقوق ، کیوسیو، فورموز، آطه لری بحر محیط کبیرده ، یاپونیاغه تابع. هاینان، بحر محیط کبیرده ، قطای‌غه تابع . سیلان ، بحر محیط هندی‌ده ، انگلتره‌گه تابع . قبریس ، آق دیگزده انگلتره‌گه تابع . رودوس ، آق دیگزده ترکیه‌گه تابع .

آزیاده‌غی مشهور طاولر:

آلطای ، چین ایله ترکستان ویاپونیا آره‌سنده . بللور، چین ایله ترکستان آره‌سنده . هیمالایا ، هندستان ایله تیبت آره‌سنده . استانوۋوی ، بهرنیك بوغازندن باشلاب جنوب‌گه طابا کیته . آرارات ، ایران ایله آناطولی وقافقازیا آره‌سنده .

آزیاده‌غی مشهور کوللر:

بالقاش ، بایقال ، ایسیق‌کول ، سیبریاده . آرال ، ترکستانڭ . ۋان ، آنا طولی‌ده . ارمیه ، ایرانده . لوط ، سوریه‌ده.

آزیاده‌غی مشهور یلغه‌لر:

اوبی ، ینیسه‌ی ، آلطای طاولرندن چقوب بحرمنجمد شمالی غه آغالر. له‌نا ، بایقال کولندن بحرمنجمد شمالی غه آغا . آمور، آلطای طاولرندن چقوب اوخوتسق دیڭزینه آغا . صردریا ، آمودریا ، بللور طاولرندن چقوب آرال کولینه آغالر . غانژ، هیمالایا طاولرندن چقوب بنگاله کورفزینه آغا . سیند، هیمالایا طاولرندن چقوب عمان کورفزینه آغا . دجله ، فرات ، آنا طولی‌ده‌غی « طوروس » طاولرندن چقوب بغداد توبانلرنده برله‌شه‌رك بصره کورفزینه آغالر .

آفریقا قطعه‌سی

حدودی : آفریقا قطعه‌سینڭ شمالنده آق دیڭز ، شرق طرفنده شاب دیڭزی ، بحرمحیط هندی ، جنوب طرفنڭ بحرمحیط کبیر ، غرب طرفنده بحرمحیط آطلاسیدر .

آفریقاده بارلغی یوز ایللی میلیون قدر خلق بار. یاوروپالیلر إداره‌سینه کرمه‌گان یرده‌گیلری وحشی برحالده یاشامقده أولوب ، علم ومعرفتدن ، هنر وصنعتدن محرومدرلر. آفریقانڭ دیڭز ساحللری

بارسیده یاوروپالیلر اداره‌سنده، یاکه حمایه‌سنده‌در. اورته‌لرنده اوز باشلرینه یاشاوچی قبیله‌لر وشیخلکلار کوبدر.

آفریقاده اون آلتی مملکت بار

۱) مصر

بونڭ حدودی: شمالنده آق دیڭز؛ شرقنده سویش قانالی وشاب دیڭزی؛ جنوبنده حبشستان و«نوبه»؛ غربنده صحرای کبیر وطرابلس غرب‌در.

مصرنڭ خلقی طوقزمیلیون قدر. مرکز اداره‌سی «نیل» یلغه‌سی بوینده‌غی «قاهره» شهری. اسکندریه، سویش، پورت سعید، دمیاط، رشید مشهور شهرلرنددر. مصرنڭ جنوبنده‌گی «نوبه» مملکتی‌ده مصرغه تابع‌در. بونڭ مرکز اداره‌سی «خرطوم» شهری. مصر خلقی- نڭ بارسیده دیرلك اسلام مذهبنده‌گی عربلردر.

مصر قطعه‌سی تورکیه‌نڭ امتیازلی ایالتلرندن صانالا. والی‌لرینه «خدیو» دیلر. لکن مصرده چوالولر چققان وقتده شونلرنی طنچلاتور ایچون دیب انگلیزلر کرگانلر. حاضرنده‌ده مصر آنلر اداره‌سنده‌در.

۲) طرابلس

بونڭ حدودی: شمالنده‌آق دیڭز؛ شرقنده مصر؛ جنوبنده صحرای کبیر؛ غربنده تونس‌در. خلقی برمیلیون یارم قدر. بارسیده اسلام مذهبنده‌گی عربلر و «بەربەر»لر. مرکز اداره‌سی «طرابلس» شهری. بنغازی، دەرنه، فزان، مرزوق مشهور شهرلرنددر. طرابلس مملکتی

تورکیه‌نڭ بر ایالتی ایدی. ۱۹۱۱ نچی یلده ایتالیا هیچ بر سببسز تورکیه‌گه صوغش اعلان ایتدیده آنڭ اوشبو طرابلس ولایتنه عسکر کرتدی و اوزینکی ایتوب اداره قیلورغه باشلادی.

۳) تونس

حدودی: شمالنده آق دیڭز؛ شرقنده وجنوبنده طرابلس؛ غربنده جزایر مملکتی‌در. مرکز اداره‌سی «تونس» شهری. خلقی ایکی میلیون قدر. بارسیده مسلمان عربلر. بیزه‌رطه، قیره‌وان مشهور شهرلرندندر. تونس فرانسیه اداره‌سنده‌در.

٤) جزایر

حدودی: شمالنده آق دیڭز؛ شرقنده تونس؛ جنوبنده صحرای کبیر؛ غربنده فاس مملکتلریدر. مرکز اداره‌سی آق دیڭز بوینده‌غی «جزایر» (آلژیر) شهریدر. خلقی بیش میلیون قدر اولوب، ایکی‌کوبسی اسلام مذهبنده‌گی عربلردر. «قنسطنطین»، «بون»، «بوژی»، «تلمسان» مشهور شهرلرندندر. جزایر مملکتی‌ده فرانسیه اداره سنده.

۵) فاس

حدودی: شمالنده آق دیڭز؛ شرقنده جزایر؛ جنوبنده صحرای کبیر؛ غربنده بحر محیط آطلاسی‌در.
خلقی سیکز میلیون قدر. اسلام مذهبنده‌گی عربلر و «بەر بەر» لردر.

مرکز اداره‌سی «مراکش» (ماروق) شهری. فاس، طنجه، تتوان مشهور شهرلرندندر. فاس مملکتی مستقل بر اسلام حکومتی اولوب، بر سلطان طرفندن اداره ایتله ایدی. ۱۹۱۱ده فرانسیه بونی اوز اداره‌سینه آلوب استقلالن بتردی. فاس‌نك بر آزیرینه اسپانیوللر کردیلر.

٦) صحرای کبیر

طرابلس و جزایر مملکتلرینك جنوبنده مصردن بحر محیط آطلاسی‌غه قدر اوزایغان قوملق صحرالرغه «صحرای کبیر» دیلر.

بونك خلقی کوبسی اوز باشینه‌آیروم اداره ایتله طورغان برطاقم قبیله‌لر و شیخلکلردن عبارتدر. مذهبلری اسلام. تللری عربچه. بونده‌غی خلقنك بارسی دورت میلیون قدر حساب ایتله. معارف ومدنیتدن محرومدرلر. معیشتلری حیوان آصراو وآفریقا اچنده‌گی بعض نرسه‌لرنی دیگز بویلرنده‌غی شهرلرگه کیتروب صاتو ایله‌در.

۷) سنه غامبیا

صحرای کبیر نك جنوبنده؛ «سنه غال» و«غامبیا» یلغه‌لری بوینك بولغان مملکتگه «سنه غامبیا» دیلر. خلقی اون ایکی میلیون قدر. بومملکت نك ساحللری فرانسیه، انگلتره، پورتکیز قولنك. فرانسوزلرنك مرکز اداره‌سی «سن لوئی»؛ انگلیزلرنك «باتورست»؛ پورتکیزلرنك «تیمبو» شهرلری. «سنه غامبیا»نك اچکی طرفلرنده مستقل کچکنه حکومتلرده بار. بومملکتده مشهور «باوباب» آغاچی اوسه. تمساح، دیگز آیغری، میمون وکشیگه ضررتیدره طورغان آق قرمسقه وچیکر-

تکەلر کوبدر. سنه غامبیانڭ خلقی زنجی جنسنه منسوب اولوب، صوڭندن کیلگان عربلر ایله «بەربەر» یلرده بار. کوبسی اسلام مذهبنده.

٨) کینۀ شمالی

سنه غامبیانڭ شرقنده و «کینه» کورفزینڭ شمالندەغی مملکتگه «کینهٔ شمالی» دیلر. آفریقانڭ مشهور یلغەلرندن «نیغر» صویی بو مملکتدن اوتوب دیڭزگه توگیله.

بومملکتده وحشی وضررلی حیوانلر کوب. خلقی زنجی جنسندن اولوب، بارلغی اون میلیون قدر، مذهبلری کوبسنچه اسلامدر.

کینهٔ شمالی ساحلنده برنیچه حکومتلر ویاوروپالیلرنڭ ملکلری باردر، که بونلردن برنچیسی: «سیرالئونه» ساحلیدر. بونڭ مرکز ادارەسی «فریطوئون» شهری. خلقی زنجیلر. ادارەسی جمهوریت. انگلتره حمایەسنده.

ایکنچی: «حبوبات ساحلی». بونده «لیبەریا» اسملی برجمهوریت بار. خلقی زنجیلر. مرکز ادارەسی «مونروڤیا» شهری.

اوچنچی: «فیل تشی ساحلی». بونده فرانسیەنڭ «غران باصان»، «غاسینی»، «دابو» مستملکاتی بار.

دورتنچی: «آلتون ساحلی». بونده انگلترەنڭ «قاپ قوعاست»، «المینه» مستملکاتی بار. آلتون ساحلینڭ آرتنده «آشانتی» حکومتی بار. بونڭ مقر ادارەسی «قوماسی» شهری.

بشنچی: «اسیر ساحلی». بونده فرانسیەغه تابع «داهومه» حکومتی و انگلترەگه تابع «لاغوس» لیمانی بار.

آلتنچی : «بنین ساحلی» . بونڭ «بنین» حکومتی بار . مرکز اداره‌سی ینه شول اسمده‌گی بر شهردر .

کینهٔ شمالی‌ده گیرمانیانڭ « قامه‌رون » مستملکاتی بار . بونده‌غی خلقنڭ کوبسی مسلمانلردر .

۹) کینهٔ جنوبی

کینهٔ شمالیدن « فریئو » بورونینه قدر بولغان ساحل گه « کینهٔ جنوبی » دیلر . بو یرنڭ هواسی اسسی ورطوبتلی اولوب ایسانلك ایچون ضررلیدر .

خلقی بش آلتی میلیون قدر . اوزلری زنجی جنسندن . مذهبلری کوبسی پوت پرستدر . مشهور « قونغو » یلغه‌سی بو مملکتده دیڭزگه قوشیله . شول « قونغو » نڭ شمال یاغنده‌غی یرلر فرانسیه اداره‌سنده اولوب ، مرکز اداره‌سی دیڭز بوینده « لیبرڤیل » شهری‌در . قونغو یلغه‌سینڭ جنوب طرفنده بولغان یرلر پورتکیز اداره‌سنده اولوب ، مرکز اداره‌سی « لوواندہ » شهریدر .

قونغو یلغه‌سینڭ منصبده بولغان بر آز یرلر « قونغو حکومتی » اداره‌سنده‌در . بو حکومتنی یاوروپا دولتلری اوز آره اتفاق ایله تأسیس ایتوب بیلگیه حکومتی‌نڭ نظارتنه طاپشرمشلردر .

۱۰) قاپ مملکتی

آفریقانڭ جنوب اوچنده بولغان بو مملکت ینه بر نیچه‌گه بولینه .

برنچیسی : اصل «قاپ» مملکتی اولوب انگلتره‌گه تابع . خلقی ایکی میلیون قدر . مرکز اداره‌سی « قاپ طوون » شهری . بو قطعه‌ده ایکی یوز مڭ قدر مسلمانلرده بار .

ایکنچیسی : «قافرستان» مملکتی. خلقی ایکی میلیون قدر. بونکـ غی خلقلرنڭ کوبسی وحشی بر حالده اولوب، مذهبلری پوت پرستلك‌در.

اوچنچیسی : «اورانژ» مملکتی. مرکز اداره‌سی «بلومفونته‌ن» شهری . انگلتره‌گه تابع .

دورتنچیسی : «ترانسوال» مملکتی. مرکز اداره‌سی «پره‌توریا» شهری . انگلتره‌گه تابع. بوطرفلرده آلتون ، آلماس کبك بیك قیمتلی معدنلر وطاشلر چقا .

۱۱) موزامبیك مملکتی

بونڭ خلقی ایکی میلیون قدر. مرکز اداره‌سی « موزامبیك » شهری . « کیلیمان » ، « سوفالا » مشهور بلده‌لرندندر. بو مملکت پورتکیزگه تابع . خلقی زنجی . مذهبلری پوت پرست .

۱۲) زنکیبار سلطانلغی

خلقی اوچ میلیون قدر. مرکز اداره‌سی « زنکیبار» شهری . « ملنده » ، « ممبازه » بلده‌لری مشهور شهرلرندندر. بو مملکت نڭ خلقی زنجیلر ایله عرب مهاجرلرندن عبارت اولوب ، اسلام مذهبنده درلر. زنکیبار مملکتنده گیرمانیانڭ‌ده بر آزیری بار.

۱۳) صومال مملکتی

عدن کورفزی ایله بحر محیط هندی آره‌سنده‌غی بر مملکت‌در. خلقی بەربەریلر جنسندن اولوب، مذهبلری اسلامدر. هنر ومعرفتدن محروملر. حیوان آصراو ایله یاشیلر. بو مملکت‌نڭ شمال ساحلنده‌گی

« بەربەر» شهری واطرافی انگلترەگه ؛ شرق ساحلی و « بیردیرا » شهری ایتالیاغه ؛ باب المندب بوغازی یانندەغی « اوبوق » لیمانی فرانسیەغه تابع . اچده شمال طرفنده کچکنه بر اسلام حکومتی بار. بونڭ مرکزی « حرار » شهریدر.

۱٤) حبش مملکتی

خلقی سیکز میلیون قدر. مذهبلری خرستیان . پایتختی « تانا » کولی یانندہ «غواندارا » شهری. ادارەسی مستقله . خلقی نڭ معیشتلری ایگونچی لك ، آوچیلق وحیوان آصراوچیلق ایلەدر.

بو مملکت نڭ شرق طرفندہ « عصەب » و « مصوع » لیمانلری هم آنلرنڭ آره لرنده بولغان یرلر ایتالیا ادارەسنده .

۱۵) شمالی سودان مملکتی

بو مملکت آفریقانڭ اورتەسندہ ، حبش و « نوبه » مملکتلرندن « سنه غامبیا » و « کینۀ شمالی » غه همده صحرای کبیردن خط استوا یقیننه قدر صوزلغان یرلردن عبارتدر.

بونده تخمینا اوتوز میلیون قدر خلق بار. بارسیده قاره توسدەگی زنجیلر. بونلر برنیچه یرلی حکومتلردن عبارت اولوب ، مشهورلری : دارفور ، قوردوفان ، فلاته ، بامبارا ، بورنو ، سوقوتو ، غاندو ، ودای حکومتلریدر.

دارفورنڭ مرکز ادارەسی « فاشەر » ، قوردوفان نڭ « اُلعبید »؛ بورنونڭ مرکز ادارەسی « قوقا » شهری ؛ فلاته وسوقوتو حکومتلرینڭ مرکز ادارەلری « یاقوبا » ، « تیمبوقتو » ، « قانو » شهرلریدر.

بو یرلردەگی خلقنڭ بیك کوبسی اسلام مذهبندەدر. تیمبوقتو ،

یاقوبا ، قانو بلده‌لری سوداننڭ مشهور سودا شهرلریدر. سوداننڭ اورته طرفلرنده مشهور « چاد » کولی ، غرب طرفلرنده « نیغر » یلغه‌سی بار. بو مملکتدن آلتون ، کموش ، فیل تشی ، دوه قوشی قاناتی کبی نرسه‌لر چغاریله‌در.

١٦) جنوبی سودان مملکتی

بو ، شمالا سودان شمالی ، جنوبا قافرستان ، شرقا زنکیبار ومو-زامبیك ، غربا کینهٔ جنوبی مملکتلری ایله چویرلمشدر. خلقی سیکز میلیون قدر اولوب ، مشهور بلده سی « قازه » شهریدر .

آفریقا قطعه‌سنده‌غی مشهور یلغه‌لر:

نیل - ویقتوریا نیانزا کولندن چغوب آق دیڭزگه آغا . سنه‌غال ، غامبی - قونغو طاولرندن چغوب بحر محیط آطلاسی غه آغالر. نیغر ، قونغو ، اورانژ- بحر محیط آطلاسی غه آغالر . زامبزی - بحر محیط هندی گه آغا .

آفریقاده‌غی مشهور کوللر:

« چاد » کولی - شمالی سودانده . ویقتوریا نیانزا - زنکیبار مملکتی نڭ اچنده . نیاس - موزامبیك مملکتنده . تانغانیقا - جنوبی سودانده .

آفریقاده‌غی مشهور آطه‌لر:

آصور، مادیر، یشل بورون ـ بحر محیط غربیده، پورتکیزگه تابع. آسانسیون، سنت ئله‌ن ـ بحر محیط غربیده، انگلتره‌گه تابع. پرنس، سن طوما ـ کینه کورفزنده، پورتکیزگه تابع. فرناندوپو، آننوبون ـ کینه کورفزنده اسپانیاغه تابع. ماداغسقار ـ فرانسیه‌گه؛ سیشل، ماسقارین آطه‌لری انگلتره‌گه تابعدرلر.

آفریقاده‌غی مشهور طاولر:

آطلاس ـ آفریقانڭ شمالنده، فاس مملکتندن اوته. قونغو ـ کینهٔ شمالی ده. لوپاطا ـ موزامبیك مملکتنده در.

آمریقا قطعه‌سی

حدودی: آمریقا قطعه سینڭ شمال طرفی بحر منجمد شمالی؛ شرق طرفی بحر محیط آطلاسی؛ غرب وجنوب طرفلری بحر محیط کبیردر. آمریقا زورلق جهتنچه باشقه قطعه‌لر آره‌سنده ایکنچی درجه‌ده در. بو قطعه‌نی ۱۴۹۲ نچی یلده قریستوف قولومب آدلی بره‌و طابدی. اول وقتغه قدر بو قطعه‌نڭ بارلغی معلوم توگل ایدی. شونڭ ایچون بو قطعه‌نی «یاڭی دنیا» دیب ده یوروته‌لر.

آمریقا قطعه‌سی ـ شمالی آمریقا، اورته آمریقا، جنوبی آمریقا اسملری بله اوچ‌گه بولینه.

شمالی آمریقاده دورت حکومت بار

۱) غره‌ئوندلاند مملکتی

بو، بحر منجمد شمالی‌ده زور بر آطه‌در. خلقی ٤٠ مڭ چماسنده. کوبسی وحشی حالدہ یاشیلر. آطه‌نڭ ساحللرنده بالق طوتوب معیشت ایته‌لر. بونلرغه «ایسکیمو» دیلر. غره‌ئوندلاند دانیاغه تابع‌در. مشهور شهرلری «غوتهاب»، «فره‌دریقسهاب»، «اوپرناویق» در. بو آطه‌ده قش‌نڭ اوزونلغی اون آیلرغه صوزولا.

۲) یاڭی بریتانیا

شمالی آمریقاده انگلتره اداره‌سنده بولغان مملکت‌در. خلقی دورت میلیون یارم قدر. مرکز اداره‌سی «اوتتاوا» شهری. خلقی‌نڭ کوبسی انگلیزلر. بو مملکت اداره جهتنچه اوچ‌گه بولینه. ایڭ مهم بولغان قسمی «قانادا» حکومتی دیب آتالا. بونڭ اوزینه مخصوص ملت مجلسی (پارلامینتی) ده بار.

۳) جماهیر متفقه

بو مملکت ٤٥ قدر واق جمهوریتلردن برلەشکان. خلقی ۹۰ میلیون قدر. یرینڭ کیڭلگی، خلقی‌نڭ کوبلگی جهتنچه بو جماهیر متفقه روسیه، انگلتره، قطایدن قالا برنچیدر. مرکز اداره‌سی «نیویورق» شهری. مشهور بلده‌لری واشینغتون، شیقاغو، فیلاده‌لفی، بوستون،

سان فرانسیسقودر. بومملکتده دین ومذهب خصوصنك کامل ایرکنچی-لك. هرتورلی ملتدن خلق بار. اهالینك کوبسی پروتستان مذهبنده. علم، هنروصنعت بونده فوق‌العاده ترقی ایتکان. اداره‌سی جمهوریت. رسمی تل انگلیزچه.

۴) مکسیقا جمهوریتی

بوده ۲۷ قدر واق حکومتلردن مرکب برجمهوریت‌در. خلقی ۱٤میلیون. تللری اسپانیولچه. مذهبلری قاتولیك. مرکز اداره‌سی «مکسیقا» شهری. «لاپوئبلا»،«غوادالاقسارا»،«آقا پولقو» مشهور بلده‌لرندندر.

اورته آمریقاده بش جمهوریت بار:

۱) «غواتمالا» جمهوریتی. خلقی ایکی میلیون قدر. مرکز اداره‌سی «غواتمالا» شهری.

۲) «هوندوراس» جمهوریتی. خلقی یارطی میلیون قدر. مرکز اداره‌سی «قومایاغوا» شهری.

۳) «سان سالوادور» جمهوریتی. خلقی آلتی یوزمك قدر. مرکز اداره‌سی «سان سالوادور» شهری.

۴) «نیقاراغو» جمهوریتی. خلقی اوچیوزمك قدر. مرکز اداره‌سی «لئون» شهری.

۵) «قوستاریقا» جمهوریتی. خلقی ۲۵۰ مك قدر. مرکز اداره‌سی «سان ژوزه» شهری.

اورته آمریقا خلقی‌نڭ کوبسی قاتولیك مذهبنده اولوب ، تللری اسپانیولچه‌در .

جنوبی آمریقاده ۱۱ حکومت بار:

۱) « قولومبیا » جمهوریتی . خلقی دورت میلیون یارم قدر . مرکز اداره‌سی « بوغوتا » شهری . « پاناما » بلده‌سی مشهور شهرلرندندر .

۲) « ۋنه زوئه‌لا » جمهوریتی . خلقی ایکی میلیون یارم . مرکز اداره‌سی « قاراقاس » شهری .

۳) « خط استوا » جمهوریتی . خلقی بر میلیون یارم . مرکز اداره‌سی « کۋیتو » شهری .

۴) « گویئانا » مملکتی . خلقی اوچ میلیون قدر اولوب انگلتره ، فرانسیه ، هوللانده حکومتلرینه تابع‌در . انگلیزلرنڭ مرکز اداره‌سی « ژورژطوون » ؛ فرانسوزلرنڭ « قاین » ؛ هوللانده‌لیلرنڭ « پاراماریبو » شهرلریدر .

۵) « برازیلیا » جمهوریتی . خلقی ۱٤ میلیون . کوبسی یاوروپالی . رسمی تل پورتکیزچه . مذهبلری قاتولیك . مرکز اداره‌سی « ریوده ژانیرو » شهری . پرنامبوقو ، باهیا مشهور شهرلرندندر .

۶) « په‌رو » جمهوریتی . خلقی دورت میلیون . مرکز اداره‌سی « لیما » شهری . « قالائو » مشهور بلده‌لرندندر . تللری اسپانیولچه .

۷) « بولیۋیا » جمهوریتی . خلقی اوچ میلیون . مرکز اداره‌سی « شوکیزاقا » شهری .

۸) « چیلی » جمهوریتی . خلقی ۳ میلیون یارم . مرکز اداره‌سی « سنت یاغو » شهری . « ۋالپاره‌زو » مشهور بر لیمانیدر .

۹) « آرگه‌نتین » جمهوریتی . خلقی بش میلیون . مرکز اداره‌سی « بوئه نوس آیره‌س » شهری .

۱۰) « پاراغوای » جمهوریتی . خلقی آلتی یوز مك قدر . مرکز اداره‌سی « آسانسیون » شهری .

۱۱) « اوراغوای » جمهوریتی . خلقی بر میلیون قدر . مرکز اداره‌سی « مونته ۋیدو » شهری .

آمریقا قطعه‌سنده‌غی مشهور دیگزلر:

هودسون ـ بحر منجمد شمالیدن پیدا بولغان .
آنتیل ـ بحر محیط آطلاسی دن پیدا بولغان .
بهرنك ـ بحر محیط کبیر دن پیدا بولغان .

آمریقاده‌غی مشهور یلغه لر:

سن لوران ـ آمریقای شمالی ده ، بحر محیط آطلاسی غه آغا .
میسیسیپی ـ مکسیقا کورفزینه آغا .
میسوری ـ میسیسیپی گه قوشیله .
اوره نوق ـ جنوبی آمریقاده ، بحر محیط آطلاسی غه آغا .
آمازون ـ جنوبی آمریقاده ، بحر محیط آطلاسی غه آغا .

آمریقاده‌غی مشهور آطه‌لر:

قوبا ـ آنتیل دیگزنده ، شمالی جماهیر متفقه‌گه تابع .

یامایيقا- آنتیل دیگزنده، انگلتره‌گه تابع. مارتینیقو- آنتیل دیگزنده، فرانسیه‌گه تابع. هایتی- اوز باشینه اداره ایتله.

بو آطه‌لرنك بارسینه برلکده «آنتیل آطه‌لری» دیلر.

آمریقاده مشهور کوللر:

شمالی آمریقاده سوپه‌ریور، میچیغان، ئه‌ریه، اونتاریو، هورن اسملی بش زور کول بار. جنوبی آمریقاده مارافایبو، تی تی قارا کوللری مشهوردر.

آمریقاده مشهور طاولر:

شمالی آمریقا «روشو»؛ جنوبی آمریقاده «عاند»؛ اورته آمریقاده «قوردیلیه‌را» طاولری مشهوردر.

آمریقاده مشهور کورفزلر:

شمال طرفده «سن لوران»؛ غرب ده «قالیفورنیا»؛ اورته‌ده «مکسیقا» کورفزلری مشهوردر.

آوسترالیا قطعه‌سی

آوسترالیا قطعه‌سی (اوقیانوسیا) آزیانك جنوبنده بحر محیط کیرده‌گی برطاقم آطه‌لردن عبارتدر. بو آطه‌لرده مجموعی ٤٠ میلیوندن

آرتق خلق بار. بایتاق برمقداری اسلام مذهبنده‌لر. یرلی خلقنڭ برمقداری هنوز وحشی حالده یاشیلر. آوسترالیا قطعه‌سنده‌غی آطه‌لر بیك کوب اولوب، بونلر باشلیچه اوچ تورکومگه بولینه‌لر.

غرب شمالی ده «مالیزیا»؛ غرب جنوبی ده «ملانیزیا»؛ شرق ده «پولینیزیا» آطه‌لریدر.

مالیزیا

مالیزیا - آزیادن «مالاقا» بوغازی و «چین دیڭزی» ایله آیریله. بونده: «فیلیپین»، «ملوك»، «صوند» اسملی اوچ طاقم جزایر مجتمعه هم «بورنه او»، «سه‌له‌ب» اسملی مشهور ایکی آطه بار.

فیلیپین شمالی آمریقا جماهیر متفقه‌سی حمایه‌سنده‌در. یدی میلیون قدر خلقی بار. بایتاغی مسلمان. مرکز اداره‌سی «مانیل» شهری.

«صوند» جزایر مجتمعه‌سینڭ مشهور آطه‌لری «صوماترا»، «یاۋا» جزیره‌لریدر. بونلر هوللانده‌غه تابع. مرکز اداره‌سی «یاۋا» آطه‌سنده‌غی «باتاۋیا» شهری. صوند آطه‌لرنده ۲۰ میلیون قدر خلق بار. کوبسی مسلمانلر.

ملوك، سه‌له‌ب، بورنه‌ئو آطه‌لریده هوللاند اداره‌سنده‌لر. بورنه‌ئونڭ بر ساحلی انگلیزلر قول آستنده. مالیزیاده واق محلی حکومتلر بار ایسه‌ده بارده یاورو پالیلر اداره‌سنده‌در.

ملانیزیا

ملانیزیا: آوسترالیا، طاسمانیا، یاڭی زه‌لاند، کینهٔ جدید اسملریله دورت آطه‌دن عبارتدر. بارسیده انگلتره‌گه تابع. یالڭز

کینهٔ جدیدده هوللانده ایله گیرمانیانڭ ده بر آز یرلری بار.

«آوستراليا» آطه‌سینڭ خلقی سیکز میلیون قدر. مشهور شهرلری سیدنی، مه‌لبورن بلده‌لریدر.

«طاسمانیا» آطه‌سنده بر میلیون قدر خلق بار. بارسیده انگلیز مهاجرلری. یرلی خلق منقرض بولوب بتکان. مرکز اداره‌سی «هو بارت طوون» شهری.

«یاڭی زه‌لاند» بر بریندن «قوق» بوغازی ایله آیرلغان ایکی آطه‌دن عبارتدر. خلقی بر میلیون قدر. مرکز اداره‌سی شمال ده‌گی آطه‌ده «اوقلند» شهری.

«کینهٔ جدید» بوڭا «پاپوازیا» ده دیلر. بونڭ احوالی هنوز تماميله بلنوب بتکانی یوقدر. ساحللری یاوروپالیلر اداره‌سنده.

پولینیزیا

پولینیزیا آطه‌لری اوستراليانڭ شرق طرفنده بحر محیط کبیرده ساچلگان بیك کوب جزیره‌لردن عبارتدر. بونلرنڭ بارسیده دیرلك یاوروپالیلر اداره‌سنده. یالگز «هاوای» یاکه «ساندوویچ» آطه‌لری اوز باشینه اداره اولونمقده درلر. بونلرنڭ مرکز اداره‌سی «هونولولو» شهری. «اونیون»، «فینیکس» آطه‌لری آمریقاغه تابع. ماریان، قارولین آطه‌لری اسپانیا اداره‌سنده. فیجی، نورفولق، نوقاهیو انگلتره‌گه؛ یاڭی قاله دونیا، تایتی، مارکیز آطه‌لری فرانسیه‌گه؛ قرال گیلیوم، بسمارق، مارشال، رالیق آطه‌لری گیرمانیاغه تابعلردر.